

BARBARA DOLCZEWSKA

KONSERWACJA KÓRNICKICH ZBIORÓW MUZEALNYCH W LATACH 1925—1953

Jedną z podstawowych form zabezpieczenia zbiorów muzealnych jest ich stała, regularna konserwacja¹. Jest to tym bardziej konieczne, że zwłaszcza dawniej, a często i dzisiaj, nie można zabytkom zapewnić idealnych warunków przechowania. Właściwa konserwacja warunkuje pozostałe formy działalności Muzeum, to znaczy gromadzenie i przede wszystkim udostępnianie. Szczególnie w sytuacji zbiorów kórnickich, które zaistniały prawnie w 1925 r. jako jeden z trzech działów Biblioteki Kórnickiej, działającej w ramach Fundacji „Zakłady Kórnickie”, a do tej pory były w zasadzie częścią mniej lub bardziej używanego pomieszczenia mieszkalnego i często nie były traktowane jako eksponaty muzealne, lecz jako przedmioty przede wszystkim użytkowe, a w najlepszym razie dekoracyjne. Trzeba tu dodać, że niektóre z wnętrz zamkowych mimo formalnego aktu utworzenia Fundacji w 1925 r.² były nadal użytkowane przez Zofię Grocholską³ i Marię Zamoyską (dożywotnio do 1937 r.)⁴. Jednocześnie pewne pomieszczenia z ich wyposażeniem zaczę-

¹ A. Lauterbach: *Zagadnienia muzealne*. „Pamiętnik Muzealny” 1938 z. 2 s. 31; *Muzealnictwo. Praca zbiorowa*. Kraków 1947 s. 245.

² Sprawa zdawania zbiorów muzealnych przez ich opiekunkę Zofię Grocholską Fundacji wlokła się zresztą bardzo długo. Dopiero 4 I 1930 dr S. Bodniak przejął większość przedmiotów muzealnych (Protokół Komisji Zdawczo-Odbiorczej Muzeum Kórnickiego. Archiwum Biblioteczne, dalej cyt. AB, C Muzeum 1:3), a 6 VI 1930 resztę zbiorów (Protokół Komisji Zdawczo-Odbiorczej numizmatów, miniatur Szydłowieckich, obrazów i mebli. AB C Muzeum 2).

³ W liście do Zofii Grocholskiej z 11 VI 1931 (rkps Biblioteki Kórnickiej, dalej cyt. BK, 8772), członek Zarządu Fundacji Jan Grochmalicki prosi ją o wyznaczenie terminu, kiedy Biblioteka mogłaby przejąć resztę drobiazgów i ubikację, którą ona w zamku zajmuje, i włączyć ją do pokoi zabytkowych. Jednak dopiero w *Sprawozdaniu z działalności Fundacji „Zakłady Kórnickie” w roku gospodarczym 1937/38* (Poznań 1939 s. 23) spotykamy wzmiankę o rozszerzeniu muzeum przez adaptację dwóch sal na parterze, zajmowanych przez Zofię Grocholską i Marię Zamoyską.

⁴ Prawo dożywotniego używania zajmowanego przez nią pomieszczenia w zamku kórnickim zastrzegła jej artykuł 15 Ustawy z dnia 30 lipca 1925 r. o Zakładach Kórnickich (Dz.U.R.P. nr 86 poz. 592).

ły być używane jako pracownie i biura Biblioteki Kórnickiej⁵. Dwa pomieszczenia były przeznaczone na reprezentacyjne pokoje gościnne. Kilkanaście mebli znajdowało się w pokojach gościnnych w oficynie i w pokojach mieszkalnych w Pługu⁶. Stan ten na pewno nie sprzyjał zabezpieczeniu części eksponatów przed zniszczeniem lub zużyciem.

Twórcy zbiorów kórnickich Tytus i Jan Działyńscy pamiętali o bieżących naprawach zabytkowych przedmiotów⁷. Natomiast po 1880 r. mamy mało wiadomości o przeprowadzanych konserwacjach⁸. Trzeba przyznać, że kolejno następujący po sobie dyrektorzy nowo powstałej instytucji od początku brali pod uwagę potrzebę konserwacji zbiorów muzealnych i starali się o fundusze na ten cel. Dyrektor dr Józef Grycz w drugim punkcie Programu działalności Biblioteki Kórnickiej z 20 X 1928 r. podkreślił wagę zabezpieczenia i konserwacji zbiorów zarówno bibliotecznych jak i muzealnych. Jego zdaniem prace konserwatorskie trzeba ująć w pewien system⁹. Trudno jest nam ustalić, jakie sumy z wydatków na Muzeum w okresie międzywojennym były przeznaczone na konserwację zbiorów muzealnych. W preliminarzach budżetowych kwoty na konserwację zbiorów były umieszczane w paragrafie pomoc naukowa lub urządzenie zamku i dlatego często są trudne do wyodrębnienia. Pomocne są w tym wypadku, nieliczne co prawda, zachowane kosztorysy i umowy z konserwatorami obrazów, a także wzmianki w ich korespondencji. Z danych, którymi dysponujemy, można twierdzić, że były to sumy rzędu kilku tysięcy złotych rocznie, ale ich pozyskanie stanowiło bez wątpienia olbrzymi krok naprzód w stosunku do ponad 45-letniego okresu stagnacji. Preliminarz budżetowy Biblioteki Kórnickiej na rok 1927 stwierdza, że „konserwacja zbiorów, zwłaszcza muzeal-

⁵ Sprawozdanie z działalności Biblioteki Kórnickiej od dnia 20 IX 1928 do 15 II 1929. Poznań 15 II 1929. BK 8798, AB 322.

⁶ Protokół Komisji Zdawczo-Odbiorczej numizmatów...

⁷ Wiadomo na przykład, że w latach 50-tych F. Below naprawiał płyciny srebrnego ołtarza, a złotnik Czarnecki relikwiarz Sw. Krzyża (B. Dolczevska: *Zabytkowe złotnictwo w zbiorach kórnickich*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 15: 1980 s. 25 - 41), a L. Jagielski restaurował portret Teofili z Działyńskich Szoldrskiej-Potulickiej (rachunek z 30 VII 1854. BK 7477).

⁸ Władysław Zamojski, właściciel zamku w latach 1880 - 1924, został na mocy ustaw bismarckowskich z 1855 r. jako obywatel francuski wraz z matką i siostrą wydalony z Wielkopolski i odtąd przebywał przeważnie w Zakopanem lub we Francji. Do kraju wrócił dopiero w 1920 r. (S. K. Potocki: biogram w *Wielkopolskim słowniku biograficznym*). W związku ze złym stanem finansowym Zygmunt Celichowski, kierujący w tym czasie Biblioteką i całym majątkiem kórnickim, nie podejmował żadnych większych remontów ani konserwacji, a z chwilą jego śmierci (1923) wszelka działalność Biblioteki uległa zawieszeniu (S. K. Potocki: *Podstawy finansowe Biblioteki Kórnickiej w latach 1826 - 1924*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 35). Wiadomo tylko, że od 20 VI do 17 VIII 1916 r. malarz Rutkowski z Inowrocławia restaurował w Kórniku na zlecenie Celichowskiego za 600 marek obraz *Zwiastowanie* (AB 268 k. 121).

⁹ BK 8798, AB 322.

nych, wymaga stałej dotacji na odpowiednie materiały, która wyniesie na rok w przybliżeniu około 200 zł¹⁰. Jednak jeszcze w tym roku wydano na restaurację 42 obrazów największą kwotę w przedwojennej historii Muzeum, to jest 8038 zł¹¹. W roku administracyjnym 1928/29 preliminowano dotację nadzwyczajną na restaurację obrazów w wysokości 3000 zł¹². Wiadomo skądinąd, że konserwatorowi zapłacono według kosztorysu za konserwację trzech obrazów sumę 3350 zł¹³. W roku 1929/30 preliminowano na urządzenie Muzeum 1500 zł (w kwocie tej zawiera się prawdopodobnie suma przeznaczona na konserwację mebli¹⁴), a na konserwację obrazów 2000 zł¹⁵. W realizacji budżetu przekroczono preliminowaną sumę na konserwację obrazów o 734,50 zł¹⁶. Przeprowadzona w 1930 r. restauracja trzech obrazów kosztowała 5500 zł¹⁷ (z pewnością w części pokrytą z budżetu na rok 1930/31), a naprawa mebli około 1000 zł¹⁸. Na rok 1930/31 preliminowano na odnowienie zabytkowych mebli 2500 zł (w czym 1000 zł przerzuconych z ubiegłego roku), a na konserwację obrazów 4000 zł (z czego dopłacono do znajdujących się aktualnie w restauracji obrazów 2700 zł a tylko 1300 na dalsze renowacje)¹⁹. W sprawozdaniu z wykonania preliminarza budżetowego wykazano inne sumy 1389,50 zł na inwentarz Muzeum i 2999,90 zł na konserwację obrazów²⁰. Preliminarz na rok administracyjny 1931/32 przewidywał znacznie mniejsze kwoty: 500 zł na renowację mebli i 500 zł (i 86 zł z poprzedniego budżetu) na konserwację obrazów²¹. Niestety z lat 1933 - 1939 nie zachowały się preliminarze i sprawozdania z kwot przeznaczonych na konserwację obrazów i mebli. Ze sprawozdań i korespondencji wiadomo, że rocznie przeprowadzano konserwację 2 - 3 obrazów oraz kilku mebli. Zachowała się tylko wzmianka, że w roku 1935/36 na konserwację i urzą-

¹⁰ AB 322.

¹¹ Rachunek za restaurację obrazów galerii kórnickiej z 23 IX 1927. AB C Muzeum 2 i dokum. kons. nr 51; Sprawozdanie z działalności... od 1 VII 1927 do 30 czerwca 1928. AB 322; Sprawozdanie z działalności Fundacji... 1927/28. Poznań 1929 s. 39; Stan Biblioteki Kórnickiej z dn. 11 IX 1927. AB 314 i 322. Konserwator Dyzmański obliczał koszt restauracji reszty galerii na sumę ok. 10 000 zł (list Pocięchy do Grochmalickiego z 4 XI 1927. AB 314).

¹² Preliminarz budżetowy... na rok 1928/29. AB 322.

¹³ List naczelnika Fundacji Pacyńskiego do Bodniaka z 5 IX 1928 z odpisem listu Rutkowskiego (AB C Muzeum 2).

¹⁴ Sprawozdanie Biblioteki... od 1 VII 1929 do 30 VI 1930. AB 314.

¹⁵ Sprawozdanie Biblioteki... 1 VI do 31 XII 1929. 23 XII 1929. AB 322.

¹⁶ Plan gospodarki budżetowej na IV, V, VI 1930. 8 IV 1930. AB 314.

¹⁷ Kosztorys na odrestaurowanie trzech obrazów. Kórnik 7 I 1930; Umowa między Zarządem... a WPanem Prof. Janem Rutkowskim z Warszawy w sprawie restaurowania trzech obrazów... z 17 II 1930. AB C Muzeum.

¹⁸ Rachunek z 17 XII 1929. AB C Muzeum 2.

¹⁹ Preliminarz Zakładu Fundacji... na rok 1930/31. 26 VI 1930. AB 323.

²⁰ Sprawozdanie Biblioteki... od 1 VII 1930 — 30 VI 1931. 20 IX 1931. AB 323.

²¹ Preliminarz Zakładu... na rok 1931/32. 8 V 1931. AB 323.

dzenie Muzeum wydano 4278,50 zł²², a koszt dwóch wówczas konserwowanych obrazów wynosił 600 zł²³.

Jak z powyższego wyliczenia wynika, w okresie międzywojennym w Muzeum Kórnickim konserwowano głównie obrazy. Pierwszym ich konserwatorem był artysta-malarz z Poznania Stanisław Dyzmański. Dyrektor Biblioteki dr W. Pociecha nawiązał z nim kontakt w styczniu 1927 r.²⁴ Działal on pod protekcją i kierownictwem dyrektora Muzeum Wielkopolskiego dra Mariana Gumowskiego²⁵. Zachowała się umowa z Dyzmańskim²⁶, w której zobowiązuje się on do wyrestaurowania i odświeżenia wszystkich obrazów ze zbiorów kórnickich, które zostaną mu przedłożone. Zamierzał na to poświęcić trzy dni w tygodniu przyjeżdżając na cały dzień do Kórnika. Zobowiązał się ponadto do oddawania miesięcznie co najmniej dwóch gotowych obrazów. W zamian za to miał otrzymać wynagrodzenie miesięczne w kwocie 600 zł, odpowiednią pracownię w zamku i całodienne utrzymanie. Współpraca Dyzmańskiego z Biblioteką, zaczęta z takim rozmachem, skończyła się dosyć szybko. W liście z 28 lipca 1927 r. do dyrektora Pociechy Jan Grochmalicki w imieniu Zarządu kazał wstrzymać prace renowacyjne przy obrazach, gdyż w preliminarzu budżetowym nie przewidział funduszy na renowację²⁷, a Zarząd chciał zresztą zasięgnąć w tej sprawie zdania komisji rzeczoznawców²⁸. Dyrektor Pociecha bronił się, że zaprosił Dyzmańskiego do Kórnika tylko na próbę, ażeby zapoznać się z jego pracą jako restauratora obrazów, którą mu bardzo zalecano, również żeby uzyskać pewne dane do sporządzenia kosztorysu wydatków potrzebnych na niezbędną konserwację obrazów, którą wraz z konkretną propozycją co do osoby zamierzał przedłożyć Zarządowi²⁹. Prace wstrzymano, ale Fundacja musiała zapłacić Dyzmańskiemu za 42 odrestaurowane przez niego obrazy³⁰. Na podstawie zachowanych notatek Dyzmańskiego trzeba stwierdzić, że stan większości obrazów był bardzo zły i tylko 7 z nich wymagało oczysz-

²² Kwestionariusz dla muzeów publicznych. Ministerstwo WRiOP z 18 V 1937, AB 323.

²³ List Rutkowskiego do Bodniaka z 25 VI 1936. AB 382.

²⁴ List Dyzmańskiego do Pociechy b.d. ok. 11 I 1927. AB C Muzeum 2. Píše, że z polecenia Brosiga otrzymał obrazy i czeka na dalszą wiadomość.

²⁵ Za dokonanie przeglądu galerii i wybranie obrazów do restauracji, przywieszenie na miejsce restauratora i kierowanie jego robotą dyr. Gumowski policzył sobie 2000 złotych, o które upominał się od Fundacji Kórnickiej (Sprawozdanie członka Zarządu prof. Grochmalickiego na posiedzeniu Kuratorium w dniu 20 września 1928. BK 8798).

²⁶ Umowa między Dyрекcją Biblioteki... a p. Stanisławem Dyzmańskim... b.d. AB C Muzeum 2.

²⁷ List Grochmalickiego do Pociechy. Poznań 1 VIII 1927. AB 314.

²⁸ List Grochmalickiego do Pociechy. Poznań 3 VIII 1927. AB 3/4.

²⁹ List Pociechy do Grochmalickiego z 2 VIII 1927. AB 3/4.

³⁰ Rachunek za restaurację obrazów galerii kórnickiej z 23 IX 1927 (cyt.).

czenia i przewerniksowania, cała reszta zaś bardziej skomplikowanych zabiegów konserwatorskich (jak kitowanie, punktowanie, prasowanie płótna, jego dublowanie itd.). W protokole z prac konserwatorskich wspomina się o 22 zdjęciach fotograficznych restaurowanych obrazów. Udało się odnaleźć tylko 12 zdjęć obrazów przed konserwacją³¹, ale i one w większości potwierdzają zły stan galerii. Tym bardziej zadziwiające jest tempo przeprowadzonych przez Dyźmańskiego prac. Ocenili je zresztą niezbyt wysoko delegowani przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego dr Nikodem Pajzderski i Jan Rutkowski, którzy dokonali przeglądu zbiorów 3 stycznia 1928 r. W punkcie 3 protokołu napisali: „Sposób odnowienia obrazów uważamy za niezupełnie odpowiadający dzisiejszym wymaganiom konserwacji. Prace bowiem dotychczas wykonane nie ujawniają należytego zrozumienia zasad, z góry określających czy obrazy winny być restaurowane czy też jedynie konserwowane. W każdym razie konserwacja obrazów pierwszorzędnych mistrzów winna być przeprowadzona z większym pietyzmem”³².

Po tym może niezbyt udanym, choć pełnym dobrych chęci przedsięwzięciu dyrektor Pociecha szukał jakiegoś dobrego konserwatora, o czym świadczy list księgarza i antykwariusza krakowskiego Józefa Münnicha, nawiązujący do ich rozmowy na temat konserwacji galerii. Księgarz proponował Pocięsz Jana Hoplińskiego, profesora Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, który może zechciałby podjąć się konserwacji w zamian za dublety z biblioteki³³. W odpowiedzi Pocięcha doniósł, że sprawa restauracji obrazów nie jest w tym roku aktualna³⁴. Sprawa konserwacji obrazów była także tematem korespondencji Grochmalickiego z Pocięchą, w której członek Zarządu Fundacji dopytywał się, dlaczego w preliminarzu Biblioteki nie przewidziano pieniędzy na niezbędną restaurację galerii³⁵.

Punktem zwrotnym w kwestii konserwacji obrazów kórnickich stała się z pewnością wspomniana wyżej wizyta w zamku w dniu 3 stycznia 1928 r. delegowanych przez Ministerstwo WRiOP dra N. Pajzderskiego i J. Rutkowskiego. Stwierdzili oni na wstępie, że skutkiem nieogrzewania od wielu lat sal zamkowych obrazy bardzo ucierpiały i „grozi im dalsze zniszczenie, o ile stan taki nie ulegnie zmianie”. Mimo to Zarząd Funda-

³¹ „Galeria obrazów w Kurniku 1927”. Protokół z czynności dotyczących restauracji obrazów galerii kórnickiej od dnia 5 lipca do 28 września 1927 r. Kórnik 28 IX 1927 r. (ldz. 633/27 C/2, dokum. kons. nr 51), na nim potwierdzenie odbioru przez Pocięchę 42 odrestaurowanych obrazów.

³² Protokół. BK 8772.

³³ List z 21 IX 1927. AB C Muzeum 2. Hopliński był znanym konserwatorem i teoretykiem konserwacji.

³⁴ List z 27 IX 1927. AB C Muzeum 2.

³⁵ Listy Grochmalickiego do Pocięchy z 3 XI i 5 XI 1927 oraz Pocięchy do Grochmalickiego z 4 XI 1927. AB 314.

cji „zamiast przystąpić do stworzenia odpowiedniejszych warunków pomieszczenia malowideł, przystąpił w roku 1927 do odnowienia szeregu obrazów i to bez porozumienia się z Urzędem Konserwatorskim przy Województwie Poznańskim”. Następnie — jak wspomniałam wyżej — niezbyt pozytywnie ocenili pracę Dyzymańskiego. Zdaniem ich należałoby w pierwszym rzędzie zająć się odnowieniem obrazów najcenniejszych i umieszczeniem ich w salach, w których powinno się utrzymywać równomierną temperaturę. Najwartościowsze malowidła zalecali przekazać do odnowienia państwowej pracowni restauratorskiej w Warszawie. Obrazy o mniejszej wartości lub nie wymagające skomplikowanych zabiegów mogły być odnowione na miejscu pod nadzorem czynników do tego powołanych ³⁶.

I tak się stało. W kwietniu 1928 r. Grochmalicki w liście do Pajzderskiego dziękuje za przesłanie protokołu Komisji ³⁷; a w parę dni później Rutkowski, działający w pracowni konserwatorskiej w zamku warszawskim, wystawia kosztorys na restaurację dwóch obrazów ³⁸. Nawiązana w ten sposób współpraca z profesorem Janem Rutkowskim (1884 - 1940) była bardzo owocna, gdyż stał się on aż do 1939 r. „nadwornym” konserwatorem galerii kórnickiej. Jego pierwszy kontakt ze zbiorami kórnickimi nastąpił już wcześniej, we wrześniu 1913 r., kiedy to korespondował z Zygmuntem Celichowskim w sprawie konserwacji obrazów kórnickich ^{38a}. Mimo iż Rutkowski wspomina o ewentualnym przyjeździe do Kórniku, nie wiemy czy zostały przeprowadzone jakieś prace konserwatorskie. Wiadomo natomiast, że Celichowski ponownie skontaktował się z Rutkowskim na wiosnę 1916 r. ^{38b} Swoją działalność w 1928 r. rozpoczął od konserwacji dwóch cennych obrazów ³⁹, a mianowicie portretu księcia Galleazzina z inskrypcją wskazującą na autorstwo Tycjana ⁴⁰ i obrazu św. Sebastiana z kręgu Rubensa ⁴¹. Skończył ich konserwację pod koniec sierpnia 1928 r. ⁴². W następnej kolejności konserwator war-

³⁶ Protokół cyt.

³⁷ List z 23 IV 1928. BK 8798.

³⁸ List Pacyńskiego do Bodniaka z 5 XI 1928 z odpisem listu Rutkowskiego. AB C Muzeum 2.

^{38a} List Rutkowskiego do Celichowskiego. Inowrocław 18 IX 1913. AB 268 k. 112.

^{38b} Rutkowski w liście do Celichowskiego z 4 V 1916 pisał: „Myślałem często o zbiorach kórnickich, toteż z prawdziwym zadowoleniem czytam list Szanownego Pana Doktora, w którym mi donosi o zapoczątkowaniu pracy nad obrazami kórnickimi. Tak dużo nam wojna zniszczyła, że dziś tym większą opieką winniśmy otaczać to, co pozostało...” (AB 268 k. 118).

³⁹ List z 13 VIII 1928. AB C Muzeum 2.

⁴⁰ Numer inwentarza Muzeum Kórnickiego (dalej cyt. MK) 3414.

⁴¹ MK 3399.

⁴² List z 13 VIII 1928 (cyt.) i list Pacyńskiego z 5 IX 1928 z odpisem listu Rutkowskiego (cyt.).

szawski podjął się pracy nad następującymi obrazami: *Wjazd kardynała Jerzego Radziwiłła do Rzymu*⁴³ i portret Augustyna Działyńskiego⁴⁴ oraz jego żony Anny z Radomickich Działyńskiej⁴⁵. W tym wypadku zachował się kosztorys z podaniem stanu zachowania i zaleceń konserwatorskich⁴⁶. Konserwację ukończył pod koniec września 1930 r.⁴⁷ Na początku października tegoż roku profesor Rutkowski wziął do konserwacji trzy obrazy⁴⁸: portret elektora saskiego⁴⁹ i dwa obrazy malowane na blasze wyobrażające Narodzenie Chrystusa⁵⁰ i Głowę Chrystusa⁵¹. Znajdowały się one u niego bardzo długo⁵², gdyż o ukończeniu prac wspomina się dopiero w sprawozdaniu z roku 1933/34⁵³.

Dopiero w kwietniu 1935 r. oddano do konserwacji dwa portrety⁵⁴: cara Piotra Wielkiego⁵⁵ i Ludwika Pocięja, hetmana wielkiego litewskiego⁵⁶, pędzla Jana Kupetzkyego, o których potrzebie renowacji mówiono już w 1930 r.⁵⁷ Wydaje się, że przyczyną tej zwłoki były trudności finansowe Fundacji. Pod koniec kwietnia Rutkowski wziął do restauracji wyżej wymienione portrety⁵⁸, a także portret generała Józefa

⁴³ MK 3362.

⁴⁴ MK 3289.

⁴⁵ MK 3284.

⁴⁶ Kosztorys za odrestaurowanie trzech obrazów... Kórnik 7 I 1930 (cyt.); Umowa między Zarządem... a WPanem Prof. Janem Rutkowskim z 17 II 1930 (cyt.); Korespondencja w tej sprawie między Bodniakiem a Rutkowskim (AB C Muzeum 2) oraz Grochmalickim i Bodniakiem (AB 3/4 BK 8772). O konserwacji tej wspomina się w: Sprawozdanie z działalności... za czas 1 I — 31 V 1930; Sprawozdanie z prac... od 1 czerwca do 31 grudnia 1930. 15 I 1931; Sprawozdanie Biblioteki... od 1 VII 1930 — 30 VI 1931. 20 IX 1931 (AB 323).

⁴⁷ List Rutkowskiego do Bodniaka z 10 IX 1930 i z 23 IX 1930 (AB C Muzeum 2), w którym zawiadamia się, że wysłał obrazy frachtem pospiesznym, a 3 X przyjedzie, żeby je odpakować.

⁴⁸ Poświadczenie odbioru trzech obrazów do konserwacji. Kórnik 3 X 1930. AB C Muzeum 2.

⁴⁹ MK 3276.

⁵⁰ MK 3354.

⁵¹ MK 3353.

⁵² Wspominają o ich konserwacji: Preliminarz Zakładu... za rok 1931/1932 (cyt.) oraz Sprawozdanie Biblioteki z lat 1931 - 32 (AB 323).

⁵³ Sprawozdanie kierownictwa Biblioteki Kórnickiej od 1 VII 1933 do 30 VI 1934. AB 323.

⁵⁴ List Bodniaka do J. Rutkowskiego z 2 IV 1935 (AB 382), zawiadamiający o posiadaniu pieniędzy na restaurację obrazów i że w przygotowywanym preliminarzu wstawiono znowu pewną sumę na najgwałtowniejsze restauracje.

⁵⁵ MK 3413.

⁵⁶ MK 3412.

⁵⁷ List Bodniaka do Rutkowskiego z 17 I 1930. AB C Muzeum 2.

⁵⁸ Poświadczenie Rutkowskiego na odbiór obrazów do renowacji w dniu 25 IV 1935 (AB 382). Wspomina o tym Sprawozdanie kierownictwa... od 1 lipca 1934 do 30 czerwca 1935. 24 VIII 1935. AB 323.

Chłopickiego, dzieło Stattlera⁵⁹. Na początku listopada dyrektor Bodniak przesłał do pracowni konserwatorskiej na zamku królewskim jeszcze dwa zagrożone obrazy⁶⁰, to jest portrety J. U. Niemcewicza⁶¹ i biskupa Kaspra Działyńskiego⁶². W sprawozdaniu z roku 1935/36 wspomina się, że trzy portrety są już odrestaurowane⁶³. Chodzi zapewne o portrety cara, Pocięja i Chłopickiego. Konserwacja obrazów z wyobrażeniem biskupa i Niemcewicza trochę się wlokła, może z nawału prac, jakie miał do wykonania Rutkowski. W kwietniu 1936 r. Bodniak dopytuje się o stan restauracji obrazów, gdyż w preliminarzu na rok 1936/37 zaplanowano pewną kwotę na restaurację przynajmniej dwóch obrazów⁶⁴. Rutkowski w liście z końca czerwca obiecuje, że wykończy obrazy do jesieni⁶⁵. Jakies obrazy przywiózł w styczniu następnego roku⁶⁶, może wśród nich był portret Niemcewicza. Natomiast konserwacja portretu Kaspra Działyńskiego, chyba ze względu na zły stan zachowania (o czym wspomina się w korespondencji⁶⁷), bardzo się przedłużyła i dopiero w liście Rutkowskiego z końca września 1937 r. znajdujemy wiadomość o ukończeniu prac nad nim⁶⁸. W tym samym czasie przesłano mu portrety⁶⁹ Ignacego i Ksawerego Działyńskich jako dzieci⁷⁰ i Ludwika Karoliny z Radziwiłłów⁷¹. Pierwszy z nich został oddany w grudniu tego samego roku⁷², a drugi przypuszczalnie nie został skończony przed wrześniem 1939 r. i zaginął w czasie wojny w zamku warszawskim⁷³. W sprawozdaniu za drugie półrocze 1937 r. wspomina się o zakonserwowaniu dwóch portretów pasteli⁷⁴. Z listu kustosza zbiorów muzealnych dr Józefy Orańskiej

⁵⁹ MK 3377.

⁶⁰ List Bodniaka do Rutkowskiego z 11 X 1935 z prośbą o podjęcie restauracji portretów (AB 382). Odpowiedź Rutkowskiego z 2 XI 1935 (AB 382). List Bodniaka do Rutkowskiego z 9 XI 1935, zawiadamiający o wysłaniu obrazów (AB 382).

⁶¹ MK 3378.

⁶² MK 3424.

⁶³ Akta sprawozdań za rok 1935/36. BK 8844; Sprawozdanie z działalności Fundacji... 1935/36. Poznań 1938 s. 26.

⁶⁴ List z 29 IV 1936. AB 382.

⁶⁵ Warszawa 25 VI 1936. AB 382.

⁶⁶ List Rutkowskiego do Bodniaka z 22 I 1937 (AB 382), zawiadamiający o przyjeździe z obrazami.

⁶⁷ List Rutkowskiego do Bodniaka z 25 VI 1936 (cyt.).

⁶⁸ List Rutkowskiego do Bodniaka 27 IX 1937. AB 382.

⁶⁹ List Bodniaka do Rutkowskiego z 27 XI 1937. AB 382.

⁷⁰ MK 3278.

⁷¹ MK 3281. Obraz ten błędnie określony w liście Bodniaka (zob. przyp. 69) jako portret Wandy z Radziwiłłów.

⁷² List Rutkowskiego do Bodniaka z 13 XII 1937 (AB 382) zawiadamiający o przyjeździe 17 XII 1937 z obrazem.

⁷³ Notatka w inwentarzu Muzeum przy sygnaturze MK 3281.

⁷⁴ Sprawozdanie półroczne z prac w Bibliotece od 1 VII do 31 XII 1937. BK 8846.

do dyrektora Bodniaka dowiadujemy się, że konserwował je malarz Bukowski, z którego pracy była ona zadowolona ^{75/77}. Niestety w liście Orańska użyła tylko określenia, że są to pierwszorzędne pastele, nie mówiąc kogo przedstawiały. W sprawozdaniu za rok administracyjny 1937/38 pojawia się wiadomość o konserwacji pejzażu ⁷⁸. Niestety nie wiemy dokładnie, który to był obraz i przez kogo został restaurowany. Podobnie ma się rzecz z miniaturą wspomnianą w sprawozdaniu z drugiego półrocza 1938 r. ⁷⁹

Jak już wspomniano, w okresie międzywojennym konserwowano także meble. Potrzeba remontu mebli była bardzo duża, gdyż były to sprzęty najbardziej narażone na zniszczenie. Skład zniszczonych mebli znajdował się w osobnej salce, skąd po odnowieniu umieszczano je na ekspozycji ⁸⁰. Niestety wiadomości o nich są bardziej skąpe niż w odniesieniu do obrazów. Pochodzą głównie ze sprawozdań i dlatego są bardzo lakoniczne. W roku administracyjnym 1929/30 ⁸¹ odrestaurowano i pokryto nową materią komplet mebli empirowych ⁸² z pokoju generałowej, 16 foteli ⁸³ z Czarnej Sali, a także dwa zabytkowe stoły i stolik, które trudno zidentyfikować. Praca nad odnowieniem stolika i reperacją oraz pokryciem 16 foteli była w toku w pierwszej połowie 1930 r. ⁸⁴ W lutym tego roku dyrektor Bodniak zwrócił się do spółdzielni „Ład” z zapytaniem, czy mogliby się podjąć wykonania dwudziestu kilku metrów pstruchy na pokrycie foteli z Czarnej Sali. Fotele były bowiem dotąd pokryte samodziałem ludowym wyrabianym w Poznańskim, a pragnął zachować „ludowy charakter obicia, aby nie zrywć z tradycją i nastrojem całego zamku” ⁸⁵. Spółdzielnia odpowiedziała twierdząco, przesała próbki tkanin i prosiła o zamówienie ⁸⁶, które przypuszczalnie zostało wysłane.

W sprawozdaniu z roku 1930/31 wspomina się także o renowacji kompletu mebli empirowych, stolika i sofy oraz o sprawieniu pokrowców na zabytkowe meble ⁸⁷. Na rok 1931/32 preliminowano obicie kompletu

^{75/77} Poznań 12 XII 1937. AB 382.

⁷⁸ Sprawozdanie kierownictwa Biblioteki... od 1 lipca 1937 do 30 VI 1938. BK 8846 i Sprawozdanie z działalności Fundacji... 1937/38. Poznań 1939 s. 23.

⁷⁹ Sprawozdanie z prac w Bibliotece... od 1 lipca do 31 grudnia 1938 roku. 8 II 1939. BK 8846.

⁸⁰ Preliminarz Zakładu... na rok 1930/31, Kórnik 26 IV 1930. AB 323.

⁸¹ Sprawozdanie Biblioteki... od 1 VII 1929 do 30 VI 1930. AB 314.

⁸² Komplet składa się z 6 foteli (MK 4397 - 4402), łóżka (MK 4394) oraz dwóch kanap (MK 4373 i 4374).

⁸³ MK 4425. Na fotele te, 6 foteli empirowych oraz kanapę zachował się kosztorys lub rachunek z 17 XII 1929. AB C Muzeum 2.

⁸⁴ Sprawozdanie z działalności... za czas od 1 I - 31 V 1930. AB 323.

⁸⁵ List z 19 II 1930. AB C Muzeum 2.

⁸⁶ Warszawa 27 II 1930. Muzeum 2.

⁸⁷ Sprawozdanie Biblioteki... od 1 VII 1930 do 30 VI 1931. 20 IX 1931. AB 323.

empirowego, który poprzednio odrestaurowano i przygotowano do pokrycia⁸⁸. Sprawozdanie za ten okres⁸⁹ wymienia odnowienie trójnoga z wagą⁹⁰ z Sali Mauretańskiej oraz 2 krzesel i 2 foteli. W liście ze stycznia 1933 r. do ofiarowującego swe usługi stolarskie Michała Szulajewa dyrektor Bodniak zawiadomił go, że z powodu sytuacji kryzysowej wstrzymuje się na razie wszelkie restauracje mebli i parkietów w zamku. Jeśli w przyszłości zdecydują się na prace tego rodzaju, nie omieszkają skorzystać z jego oferty⁹¹. Nic nie wiemy, żeby z niej skorzystano. W sprawozdaniu z roku administracyjnego 1933/34 jest tylko wzmianka o drobnych naprawach mebli i posadzek w pomieszczeniach muzealnych⁹².

Brak wzmianek o konserwacji mebli w latach 1934 - 1939 z wyjątkiem roku administracyjnego 1937/38 w sprawozdaniu, w którym jest lakoniczna wzmianka o naprawie kilku sprzętów zabytkowych⁹³. Niestety nie wiadomo, kto przeprowadzał konserwacje mebli kórnickich. Czy mógł to być stolarz Stanisław Der z Kórnik, który wykonywał gabloty do muzeum⁹⁴, trudno powiedzieć.

W sprawozdaniach od 1930 r. pojawiają się wzmianki o systematycznym czyszczeniu przedmiotów muzealnych, w tym specjalnie zbroi i broni, które zabezpieczano przed rdzą⁹⁵. Czynności te wykonywał Stanisław Małecki, który spełniał w okresie międzywojennym i po wojnie wiele funkcji, między innymi przewodnika po zamku.

Po II wojnie światowej sprawa konserwacji w Polsce nabrała szczególnej wagi. Naprawa uszkodzeń wojennych stała się także w Muzeum Kórnickim jednym z podstawowych zadań. Uwidoczniło się to już w pierwszym powojennym sprawozdaniu, sporządzonym dla Referatu Kultury i Sztuki przy starostwie powiatu śremskiego, w którym podano, że budżet jest nie ustalony z powodu trudności gospodarczych, ale do końca 1945 r. na naprawę uszkodzeń wojennych w dziale muzealnym wydano 22 999 zł⁹⁶. Naczelna Dyrekcja Muzeów i Ochrony Zabytków przy Ministerstwie Kultury i Sztuki przysłała w lutym 1946 r. subwencję w

⁸⁸ Preliminarz Zakładu... na rok 1931 - 32. 8 V 1931. AB 323.

⁸⁹ Sprawozdanie Biblioteki... od 1 VII 1931 do 30 VI 1932. AB 323, także Sprawozdanie Fundacji... Poznań 1934 s. 17.

⁹⁰ MK.

⁹¹ List dra Szulajewa z 4 I 1933. AB C Muzeum 1 • 3, list Bodniaka do M. Szulajewa z 12 I 1933. AB C Muzeum 1 • 3.

⁹² Sprawozdanie kierownictwa Biblioteki... od 1 VII 1933 do 30 VI 1934. AB 323.

⁹³ Sprawozdanie Fundacji... 1937/38. Poznań 1939 s. 23.

⁹⁴ Zlecenie na wykonanie gablot z 29 XII 1929. AB C Muzeum 2.

⁹⁵ Sprawozdanie Biblioteki zawarte w tece AB 323, a także w drukowanych sprawozdaniach Fundacji.

⁹⁶ Sprawozdanie Muzeum... za okres od 1 II 1945 - 31 XII 1945. Kórnik 5 II 1946. AB 389.

wysokości 25 000 zł, w czerwcu 10 000 zł. Pieniądze te w części były zużytkowane na konserwację i naprawę zniszczeń wojennych. Tak np. za te dotacje zapłacono za sklejenie 50 sztuk rozbitej porcelany i szkła 2800 zł oraz rozbitej szkatuły (zadatek 500 zł)⁹⁷.

W lutym 1947 r. wysłano do Ministerstwa Kultury i Sztuki 3-letni plan konserwacji obrazów i mebli na sumę 750 000 zł⁹⁸. W tym samym czasie preliminarz na konserwację mebli na miesiące luty i marzec wynosił 45 000 zł⁹⁹.

O przyznanych subwencjach dowiadujemy się dopiero w kwietniu tegoż roku. Mianowicie Naczelną Dyрекcja Muzeów i Ochrony Zabytków przyznała na ten miesiąc 20 000 zł¹⁰⁰. Nie wiemy, w jaki sposób pieniądze te zostały wydatkowane. Następnie dowiadujemy się, że na lipiec przyznano 40 000 zł, z czego na konserwację mebli wydano 25 484 zł¹⁰¹. W sierpniu być może, że z tej samej kwoty wydano 1950 zł na reperację czapki generała i przebadanie obrazów przeznaczonych do konserwacji¹⁰². We wrześniu na naprawę mebli wydano 8425 zł¹⁰³. Ta duża nieregularność w pracach konserwatorskich, brak spójności między planowaniem a realizacją była spowodowana trudnościami finansowymi Fundacji, co zmuszało kierownictwo do ubiegania się o dotacje Ministerstwa Kultury i Sztuki, a także brakiem sił konserwatorskich. W odpowiedzi na ankietę Ministerstwa Kultury i Sztuki o programie prac w muzeum w 1948 r. podano, że dla restauracji obrazów i mebli, zniszczonych w czasie działań wojennych w 1945 r., potrzebna byłaby kwota 1 800 000 zł¹⁰⁴.

W 1949 r. głównie na naprawę szkód wojennych wydano ponad 21 000 zł¹⁰⁵, nie licząc konserwacji 5 obrazów, której koszt nie jest zna-

⁹⁷ Sprawozdanie z pracy... od VI 1945 do 1 VII 1946. AB 389. Rozliczenie subwencji Ministerstwa Kultury i Sztuki Departamentu Muzeów. AB 389; Rachunek za materiał i wykonaną pracę przy rekonstruowaniu szkła i porcelany... Poznań 4 III 1946. AB 385.

⁹⁸ Pismo do Ministerstwa Kultury i Sztuki Naczelną Dyрекcja Muzeów i Ochrony Zabytków. Kórnik 18 II 1947. AB 389.

⁹⁹ Pismo do Ministerstwa Kultury i Sztuki Departament Muzeów i Ochrony Zabytków w Warszawie. Kórnik 23 I 1947. AB 389.

¹⁰⁰ Pismo Ministerstwa Kultury i Sztuki Naczelną Dyрекcja Muzeów i Ochrony Zabytków. 3 IV 1947. AB 389.

¹⁰¹ Sprawozdanie finansowe z przyznanych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki sum z budżetu miesiąca lipca 1947. 4 VIII 1947. AB 389.

¹⁰² Sprawozdanie finansowe z przyznanych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki sum z budżetu miesiąca sierpnia 1947. 30 IX 1947. AB 389.

¹⁰³ Sprawozdanie finansowe przyznanych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki sum z budżetu miesiąca września 1947. AB 389.

¹⁰⁴ Pismo do Ministerstwa Kultury i Sztuki Naczelną Dyрекcja Muzeów i Ochrony Zabytków. Kórnik 10 XII 1947. AB 389.

¹⁰⁵ Dochody i rozchody Muzeum... za czas od XI 48 - 15 III 49. Kórnik 16 IV 1949. AB 389.

ny. Nie znamy sum, wydanych na konserwację w 1950 r. Wiemy tylko, że zakupiono materiały na obicia mebli na kwotę 38 250 zł¹⁰⁶, a koszt jednego z dwóch konserwowanych wówczas obrazów wynosił 80 000 zł¹⁰⁷. W 1951 r. konserwowano jak poprzednio meble i obrazy, w roku tym zakonserwowano dwa obrazy na sumę 2200 zł¹⁰⁸. Trzy inne poszły do konserwacji w Pracowni Konserwacji Zabytków w Toruniu dzięki zleceniu Głównego Urzędu Konserwatorskiego¹⁰⁹.

W 1952 r. preliminowano na konserwację zabytków muzealnych 25 000 zł¹¹⁰, jednak preliminarz dostosowany do subwencji uzgodnionej z Zarządem Fundacji był już znacznie mniejszy i wynosił tylko 2000 zł¹¹¹. Ta suma z pewnością została wydana, gdyż wiemy, że remontowano dwa meble¹¹².

Na konserwację w 1953 r. preliminowano znacznie więcej, to znaczy 8000 zł. W I półroczu wydano z tej sumy 1975 zł a w drugim planowano wydanie na remont mebli ok. 6000 zł¹¹³.

Jak widać z tego wyliczenia, kierownictwo Biblioteki zdawało sobie sprawę z wielkich potrzeb Muzeum w zakresie konserwacji, ale miało bardzo małe możliwości finansowe, stąd często planowano znacznie większe sumy, niż potem na ten cel wydawano. Trzeba tu zresztą dodać, że w latach 1947 i 1952 - 1953 główne wysiłki finansowe instytucji szły na gruntowne wzmocnienie (petryfikacja) fundamentów zamku¹¹⁴.

W latach 1945 - 1953 prace konserwatorskie w Muzeum Kórnickim skupione były wokół przedmiotów zniszczonych w czasie działań wojennych w 1945 r. Największemu zniszczeniu uległy meble, porcelana i obrazy. Już w Sprawozdaniu Muzeum... za okres od 1 II 1945 do 31 XII 1945 omawiając program działalności wskazano na konieczność restauracji 20 obrazów, klejenie 200 sztuk porcelany i naprawę zabytkowych mebli¹¹⁵. We wspomnianym już piśmie do Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków z 18 lutego 1947 r., dotyczącym trzyletniego planu inwestycyjnego, podano potrzebę renowacji 20 obrazów olejnych i pasteli,

¹⁰⁶ Rachunek za plusz meblowy i sznur dekoracyjny 2 VIII 1950. AB 385.

¹⁰⁷ Sprawozdanie rzeczowe Działu Muzealnego... za okres 1 I - 30 VI 1950, 7 VI 1950. AB 289; kosztorys Kusztełan z 21 X 1949. AB 385.

¹⁰⁸ Kosztorysy dla Muzeum w Kórniku z 30 VIII i 5 XII 1951. AB 386.

¹⁰⁹ Pismo PKZ Warszawa 15 IX 1951. AB 386. W piśmie zaznaczono, że koszty konserwacji, transportu i fotografii będą pokryte przez Główny Urząd Konserwatorski w Warszawie.

¹¹⁰ Preliminarz budżetowy na rok 1952 Działu Muzealnego... AB 390.

¹¹¹ Preliminarz na rok 1952. AB 390.

¹¹² Sprawozdanie roczne z działalności Muzeum w 1952 r. AB 390.

¹¹³ Analiza wykonania planu prac Biblioteki Kórnickiej... AB 327.

¹¹⁴ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*. T. V z. 25. Warszawa 1961 s. 22.

¹¹⁵ *Ibidem*.

reperacji mebli i pokrycia tkaninami foteli i kanap, z których pozzdzierano obicia ¹¹⁶.

Do konserwacji pierwszych obrazów przystąpiono dopiero w 1947 r. W sierpniu tego roku Teodor Nowak z Grudziądza, absolwent krakowskiej Akademii, wziął do restauracji-wykończenia trzy obrazy Marii Zamoyskiej, przedstawiające Chrystusa, generała Hallera i biskupa Likowskiego ¹¹⁷.

We wrześniu 1949 r. zwrócił się do Bodniaka dyrektor Muzeum Wielkopolskiego Kazimierz Malinowski z propozycją przeprowadzenia w pracowni konserwatorskiej muzeum konserwacji wypożyczonych na wystawę 1848 r. portretów Kielisińskiego i T. Działyńskiego ¹¹⁸. Dyrektor Biblioteki w odpowiedzi podziękował za propozycję ¹¹⁹. Nie wiadomo, czy obietnica Muzeum poznańskiego została dotrzymana.

W październiku nawiązano kontakt z konserwatorem Ludmiłą Kusztelem, która przez dłuższy czas (do 1965 r.) zajmowała się konserwacją obrazów kórnickich. W listopadzie i grudniu 1949 r. wzięła do konserwacji i zakonserwowała 5 obrazów ¹²⁰, tzn. portrety Jadwigi, Marii i Władysława Zamoyskich dzieła S. Korzeniewskiego z 1938 r. ¹²¹, dwa szkice Bacciarellego do *Erekcji Akademii Krakowskiej* i do *Holdu elektora brandenburskiego Zygmunta I* ¹²². W porównaniu z okresem międzywojennym dużym osiągnięciem było to, że L. Kusztelem robiła krótkie ¹²³, ale często opatrzone zdjęciami dokumentacje konserwatorskie. Postulowana bowiem przed wojną konieczność dokumentacji po wojnie stała się rzeczą obowiązującą. W listopadzie L. Kusztelem wzięła do konserwacji jeszcze dwa obrazy, to znaczy *Scenę z Kordegardy* Jakuba Ducka i portret Teofili z Działyńskich Szoldrskiej-Potulickiej ¹²⁴, które ukończyła w marcu i kwietniu 1950 r. ¹²⁵ Jak już wspomniano, kosztem Głównego Urzędu Konserwatorskiego w Pracowni Konserwacji Zabytków w To-

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Rewers T. Nowaka z 20 VIII 1947. List K. Jasłowińskiej do S. Jasińskiej z 5 VIII 1947, polecający jego usługi. AB 385; sygn. inw. 1104 (?), 4442, 4436.

¹¹⁸ Poznań 26 IX 1949. AB 385. Portret Działyńskiego został uszkodzony w czasie przewożenia do Kórnicka (sygn. MK 3373, 3331?).

¹¹⁹ Kórnik 1 X 1949. AB 385.

¹²⁰ List Orańskiej do S. Jasińskiej z 4 X 1949. AB 385; Sprawozdanie rzeczowe Muzeum Kórnickiego 1 VII - 31 XII 1949. AB 389.

¹²¹ MK 4316, 4318, 4317.

¹²² MK 3381, 3383.

¹²³ Obrazy z Muzeum Kórnickiego odnowione przez Ludmiłą Kusztelem z Poznania r. 1949 - 1950. Poznań 5 V 1950. AB 385.

¹²⁴ MK 3392, 3295.

¹²⁵ Obrazy z Muzeum Kórnickiego... Kosztorys z 21 X 1949 (cyt.). (Nie wiadomo, czy został zakonserwowany podany w kosztorysie portret szlachecka). Sprawozdanie rzeczowe... za okres 1 I - 30 VI 1950. 7 VII 1950. AB 389.

runiu przeprowadzono konserwację trzech obrazów¹²⁶: *Wróżki*, *Poloneza* i portretu Augusta III szkoły L. de Silvestre'a. Konserwację zakończono w maju 1952 r.¹²⁷ Konserwację przeprowadzili A. L. Torwirtowie¹²⁸, Daniela Snopko¹²⁹ oraz Z. Zytner i Maria Zdzitowiecka¹³⁰. Na zlecenie Głównego Urzędu Konserwatorskiego miała zostać przeprowadzona w Pracowni Konserwacji Zabytków Malarstwa w Gdańsku konserwacja jeszcze jednego zniszczonego w czasie wojny obrazu, portretu A. K. Czartoryskiego¹³¹. Jednak w odpowiedzi na pismo PKZ w Gdańsku¹³² kierownictwo Biblioteki odpowiedziało, że konserwację portretu przeprowadzi się w Poznaniu¹³³. I rzeczywiście tego samego dnia wysłano list do L. Kuztelań zawiadamiając, że przesyłają obraz i proszą o podanie kosztorysu¹³⁴. W grudniu tego samego roku L. Kuztelań przeprowadziła jeszcze konserwację portretu Kopernika¹³⁵.

W latach 1952 i 1953 nie oddano do konserwacji żadnego obrazu z wyjątkiem jednego, o którym wspomina się w sprawozdaniu z 1953 r.¹³⁶ Niestety nie wiadomo, co to był za obraz i kto przeprowadził jego konserwację.

Meble, które (poza porcelaną) może najbardziej ucierpiały w czasie działań wojennych w 1945 r.¹³⁷, były przez cały omawiany okres poddawane konserwacji. Przeprowadzał ją stolarz kórnicki Stanisław Kozłowski¹³⁸. W Sprawozdaniu... za okres od 1 VI 1945 do 1 VII 1946 spotykamy pierwsze wyremontowane meble, to jest cztery szafy gdańskie i kilka stołów¹³⁹. W 1947 r. wyreperowano i obito dwie kanapy: *biedermeierowską* i *empirową* (prowizorycznie obita), uszyto pokrowiec na okrągłą kanapę w hallu. Oddano Kozłowskiemu do restauracji renesan-

¹²⁶ Pismo konserwatora wojewódzkiego T. Ruszczynskiej z 8 VI 1951; Pismo PKZ Warszawa 15 IX 1951 (cyt.); Pismo PKZ zakład w Toruniu z 27 IX 1951 zawiadamiające o odbiorze obrazów. AB 386.

¹²⁷ Pismo konserwatora wojewódzkiego z 13 V 1952. AB 386.

¹²⁸ Dokumentacja konserwatorska w zbiorach kórnickich (nr 9).

¹²⁹ Dokumentacja konserwatorska w zbiorach kórnickich (nr 10).

¹³⁰ Dokumentacja konserwatorska w zbiorach kórnickich (nr 11).

¹³¹ PKZ Warszawa 15 IX 1951 (cyt.), nr inw. MK 3342.

¹³² Gdańsk 4 i 23 VIII 1951. AB 386.

¹³³ Kórnik 28 VIII 1951. AB 386.

¹³⁴ Kórnik 28 VIII 1951. AB 386. Brak dokumentacji, zachowało się tylko zdjęcie przed konserwacją. Gal. 42.

¹³⁵ Protokół Komisji w sprawie konserwacji obrazu *Kopernik*. Kórnik 5 XII 1951. Kosztorys z 5 XII 1951. Umowa między Fundacją... a Ludmiłą Kuztelań... AB 386. Nr inw. obrazu MK 3468.

¹³⁶ Analiza wykonania planu... (cyt.). Brak dokumentacji, zachowane zdjęcie. Gal. obr. 225.

¹³⁷ Sprawozdanie Muzeum... z 5 II 1946 (cyt.).

¹³⁸ Pismo J. Orańskiej do Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków. Kórnik 11 III 1950. AB 385.

¹³⁹ Ibidem. Przypuszczalnie były to szafy MK 4009, 4010.

sowy sekretarzyk, porozbijany w 1945 r. na kawałki¹⁴⁰, także fotele empierowe, które podobnie jak kanapy obić tapicer W. Król z Kórnik¹⁴¹. W 1948 r. naprawiono zabytkową harfę, 10 krzesełek¹⁴², kasę polową, żelazną kasetkę z końca XVII wieku, stół polowy, obito 6 krzeseł i oddano do reperacji szafę holenderską, rozbity na kawałki¹⁴³. W 1950 r. odrestaurowano rozbity sekretarzyk mahoniowy w stylu biedermeier, a także stolik mahoniowy i stół jesionowy z XIX wieku¹⁴⁴. W 1951 r. odnowiono 5 komód z połowy XIX wieku, kanapę biedemeierowską, komplet mebli simmlerowskich (kanapa, 3 fotele i 3 foteliki)¹⁴⁵. W sprawozdaniu z 1952 r. podano, że wyremontowano dwa sekretarzyki¹⁴⁶, w 1953 r. przeprowadzono konserwację 2 mebli¹⁴⁷, komplet mebli (dwie kanapy i cztery fotele) obito nowym materiałem. Pracę tę wykonał pracownik Muzeum Narodowego w Poznaniu, tapicer Wincenty Kozieliński¹⁴⁸.

W tym samym roku zlecono ślusarzowi kórnickiemu Antoniemu Czyżkowskiemu wyreperowanie zamków i dorobienie kluczy do 5 skrzyń i kufrów¹⁴⁹ oraz wyreperowanie skarbca i dorobienie do niego kluczy¹⁵⁰. W listopadzie 1953 r. powierzono Kozłowskiemu reperację szafy i szafki-sekretarzyka¹⁵¹.

W 1946 r. konserwację 50 sztuk porcelany i szkła przeprowadził Franciszek Kruszwicki, instruktor Wydziału Ceramiki Instytutu Sztuk Plastycznych w Poznaniu¹⁵². Potrzeby w tym zakresie były większe (wspomina się o 200 sztukach), ale niestety częściowo skleiono porcelanę i dorobiono brakujące części we własnym zakresie.

Konserwację grafiki przeprowadzono we własnym zakresie i podobnie jak przed wojną zajmował się nią Stanisław Małeki. Wyjątkiem

¹⁴⁰ Sprawozdanie z prac w Muzeum Kórnickim za okres 1 IV - 31 XII 1947. Kórnik 20 II 1948. AB 389.

¹⁴¹ Sprawozdanie finansowe... z budżetu m-ca lipca 1947 i września 1947. AB 389.

¹⁴² Sprawozdanie rzeczowe Muzeum za okres 1 I - 30 VI 1948. Kórnik 16 VIII 1948. AB 389.

¹⁴³ Sprawozdanie... od 1 IV 1948 - 31 XII 1948. Kórnik. AB 389; Rozliczenie subwencji Ministerstwa. AB 389; 28 II 1949 za reperację kasy żelaznej Antkowiak z Kórnik otrzymał 1900 zł; 26 II 1949 za reperację szafy gdańskiej (chodzi chyba o holenderską) Kozłowski 9000 zł.

¹⁴⁴ Sprawozdanie... za okres 1 I - 31 XII 1950. Kórnik 14 II 1951. AB 390.

¹⁴⁵ Sprawozdanie kierownictwa... za rok administracyjny 1951. AB 327.

¹⁴⁶ Sprawozdanie roczne z działalności Muzeum w 1952 r. AB 390; Protokół z 25 III 1953. AB 386.

¹⁴⁷ Analiza wykonania planu... (cyt.).

¹⁴⁸ Protokół z 6 XI 1953. Zlecenie z 6 XI 1953. AB 386.

¹⁴⁹ Zlecenie z 17 X 1953. AB 386.

¹⁵⁰ Zlecenie z 31 X 1953. AB 386.

¹⁵¹ Protokół z 15 XI 1953. AB 386.

¹⁵² Rachunek za materiał i wykonaną pracę przy rekonstruowaniu szkła i porcelany... Poznań 4 III 1946. AB 385.

było oddanie w 1953 r. konserwatorowi grafiki w Muzeum Narodowym w Poznaniu prof. M. Stefanikowi miedziorytu tzw. orla Tretera z 1588 r.¹⁵³

Stanisław Małecki przeprowadzał także bieżące drobne czynności konserwatorskie, jak wietrzenie tkanin, oczyszczanie zbroi z rdzy, trucie korników itp.

Zarówno w okresie przedwojennym jak i powojennym, mimo iż kierownikami instytucji byli bibliotekarze a nie muzeolodzy, dbano o stałą konserwację zbiorów. Starano się powierzać ją stałej opiece jednego fachowca. W latach 1928 - 1939 był nim konserwator obrazów Jan Rutkowski, a w latach 1949 - 1965 Ludmiła Kusztelan, a następnie, do chwili obecnej, Leszek Tuczyński z Muzeum Narodowego w Poznaniu. Konserwacje były wykonywane planowo, przy czym pierwszeństwo miały obiekty bardziej zniszczone lub wartościowsze. Konserwacje były prowadzone mimo zaznaczających się w obu okresach trudności finansowych, z którymi ciągle borykała się Fundacja. Niewielkie roczne sumy uzupełniano nieregularnymi dotacjami nadzwyczajnymi. Po wojnie w związku z wielkimi potrzebami wynikającymi ze zniszczeń wojennych Ministerstwo Kultury i Sztuki przyznawało kilka razy w roku subwencje, które były częściowo przeznaczone na konserwacje.

THE CONSERVATION OF THE KÓRNIK MUSEUM COLLECTION IN THE YEARS 1925—1953

Summary

One of the basic forms of protecting museum collections is their regular conservation. The problem has concerned also the museum collection of the Kórnik Library. Although the Library managers were librarians, not museologists, they took care of permanent conservation of the collection both in the pre-war and post-war periods. Besides routine remedial works, they dealt mainly with painting and furniture (especially after war damage). Efforts were made in order to entrust the painting collection to one conservator (Jan Rutkowski in 1928—1939, Ludmiła Kusztelan in 1949—1965). The conservation work was carried out despite the permanent pecuniary difficulties of the Foundation in both the periods. After the Second World War the Kórnik Foundation was several times per year subsidized by the Ministry of Culture and Art in connection with the great needs resulting from the war damage; these funds were partly appropriated for conservation.

¹⁵³ Protokół z 13 X 1953. Zlecenie z 15 X 1953. AB 386.